

Камера – око поета

Брюховецька Лариса. **Майстри кінозображення.** – К.: Редакція журналу «Кіно-Театр», Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2020. – 208 с.

Висловлюватись про операторську майстерність, критично осмислювати її можна лише за наявності категоріального апарату та спеціальних знань. Тому статей, а тим більше книжок про неї, не тільки в Україні, а й у світі дуже мало, точніше сказати – одиниці. Продовжуючи розробляти цю тему, редакція журналу «Кіно-Театр» услід за першою книгою «Українська кінооператорська школа. Вибране»¹ (в серії «Бібліотека журналу "Кіно-Театр". Кінематографічні студії») випустила наступну – під назвою «Майстри кінозображення». Якщо у першій – колективній – уміщено тексти кінооператорів і кінознавців, які осмислюють українську кінооператорську школу від її початку в 1920-х роках, а також чинники її формування, визнання у світі та актуальні проблеми щодо нинішньої ситуації з цією професією, то друга – це галерея портретів українських кінооператорів, аналіз їхньої творчості, а також інтерв'ю з ними авторки Лариси Брюховецької.

Так сталося, що, крім необхідності спеціальних знань, операторське мистецтво й з інших причин нечасто потрапляє у фокус критичного мислення. Коли фільм талановитий, то кілька рядків, можливо, й присвячать людині, яка першою побачила життя в рамці екрану; коли ні – то ніщо не змінить оцінки працівника, який «перебував за камерою». Талант оператора оцінюють через призму режисерського (чи інколи акторського) успіху. Якщо ж такої удачі не стається – навряд чи хто наважиться сказати про оператора добре слово. Та все ж герої Лариси Брюховецької, майже кожного з яких вона знала особисто, є професіоналами високої проби, навіть коли їхній фільм не викликав значного резонансу. Тому що є чинники, які змушують переглянути загальне сприйняття фільму і в оцінці операторської майстерності прийти до дещо неочікуваних висновків.

У книжці постають дванадцять кіноособистостей – тих, хто вже пішов, і тих, хто працює нині, – дванадцять «апостолів» українського кінооператорства останніх 60-ти років: Сурен Шахбазян, Вадим Ілленко, Юрій Ілленко, Сергій Лисецький, Вілен Калюта, Валерій Квас, Валерій Башкатов, Віталій Зимовець, Юрій Гармаш, Богдан Вержбицький, Сергій Борденюк, Сергій Михальчук. На прикладі їхньої творчості авторка демонструє, скільки потрібно хисту, відданості й любові до своєї професії, аби змусити техніку працювати нетривіально – адже саме в неповторності сенс мистецтва. Загальний висновок, який можна зробити, прочитавши книгу: операторська майстерність – це не просто уміння технічно знімати, а, насамперед, як наголошує Лариса Брюховецька, висікати іскру поезії з елементарної дійсності. Серії інтерв'ю і творчих портретів передують вступна стаття «Мистецтво на базі техніки», де подано стислий, але переконливий історичний контекст кінооператорства. Достатньо уваги приділено спробам збагнути суть професії, здійсненим у різний час різними авторами. В статті окреслюється масштабне коло чинників, які впливають на те, аби робота оператора стала саме майстерною. Утім, основну увагу Лариса Брюховецька зосереджує на українській школі, висловлюваннях операторів та режисерів, внесок яких у національне й світове кіномистецтво не підлягає сумніву.

Завершується книжка переліком нагород, здобутих українськими кінооператорами. І цей список, окрім справедливої гордості, вселяє впевненість, що національна операторська школа, яка вважалась вельми потужною, залишатиметься такою й надалі, і, можливо, ми станемо свідками значних досягнень, які продовжать традиції старих майстрів або відкриють оригінальні мистецькі шляхи.

Стилістично книга справляє відчуття легкого дихання. (Але не треба думати, що ця легкість дається легко.) Внутрішнім критерієм став для авторки здоровий кінематографічний глузд. Це відчутно і в суто авторських матеріалах, і в питаннях, які вона ставить героям книги. Досить неочікувано деякі з них розкриваються у відповідях на одні й ті самі питання – тож про певних кінооператорів і сьогодні хочеться говорити не в минулому, а в сучасному або навіть у майбутньому часі, аби зрозуміти чи бодай інтуїтивно відчутти:

¹ Див. рецензію Інесси Размашкіної в «К-Т» № 4 за 2020 рік.

чудеса цифрових технологій не знімають проблем майстерності, а лише загострюють їх. До такої міри, що, звісно, породжують «несвоєчасні думки»: а чи насправді ми живемо в цифрову епоху, в більш розвинутій кінематографічній цивілізації, ніж та, в якій жили герої доцифрового часу? Чи, може, – в страхотливому творінні суверенного дилетантства, по суті, феодальному середньовіччю з диктатурою непрофесіоналів і культом невміння, в якому майстерність – курйозна забавка. Принаймні такою її, очевидно, вважають безвідповідальні студенти-оператори, слова яких «зараз легше знімати, ніж говорити» з боєм наводить старійшина операторського цеху Сергій Лисецький.

На противагу таким «думкам» Лариса Брюховецька згадує сучасних українських операторів, які не копіюють телевізійну «рухливість», а мають свій стиль та методами знімань забезпечують гармонію змісту і форми. Зокрема, Володимира Іванова, Олександра Кришталовича, Юрія Короля, що прийшли в кіно вже в часи Незалежності, й інтерв'ю або творчі портрети яких не ввійшли до книги. Тож розмову про операторське мистецтво є сенс продовжити. Адже традиційна для вдалих українських стрічок і загалом для українського мистецтва вишуканість зображення співзвучна аксіомі Орсона Веллса, слова якого на початку наводить авторка книги: «фільм може бути справді хорошиший тільки в одному випадку: коли камера – око поета. Прокатники, природно, вважають, що не поети змушують купувати квитки в кінотеатри. Вони не здогадуються, кому ми зобов'язані самою мовою кіно...».

Юлій Швець

Класик української анімації

Українській анімації вже понад 90 років, а книги про її історію та митців можна на пальцях перерахувати. Тому поява будь-якого друкованого видання – це ніби цеглина у стіні пам'яті про тих, хто її зводив, будував і утримував. Книга Алли Підлужної «Код Володимира Дахна» є однією з таких цеглин, адже в ній зібрано різного роду інформацію, що буде цікава як історикам, кінознавцям, аніматорам, кінематографістам, так і звичайним читачам, які люблять кіно і мультфільми.

Основна частина книги – про творчий і життєвий шлях класика української анімації, лауреата Національної премії України ім. Тараса Шевченка, члена НСКУ, народного артиста України Володимира Дахна (1932–2006). Про його пошуки власного почерку, режисерського методу й образної мови, що згодом сформували власний мистецький «код». Про гумор митця, який, у поєднанні з його аналітичним складом розуму, дав поштовх фантазії творити «отаким неймовірно дотепних, добрих, вправних, веселих і розумних героїв» мультфільмів. А також про винайдення режисером власного стилю – «аніматури» (поєднав два поняття – анімація і карикатура), тобто одухотворених, наділених душею шаржів. Авторка знайомить з роботами Дахна як аніматора, сценариста і режисера (створив 53 фільми!); окремо аналізує його найвідоміші твори: серію мультфільмів «Як козаки...» і повнометражну стрічку «Енеїда». Вона наводить вислів Володимира Дахна про те, що він «не дуже довго мудрував з козаками. Узяв та й намалював трьох запорожців на зразок трьох мушкетерів. Один вийшов кругленький, маленький, другий – худий і довготелесий, третій – здоровань-молодець». Недарма кажуть, що все геніальне є простим. Адже майстру, за словами авторки, вдалося у цих, на перший погляд, простих, персонажах влучно, у комедійній формі передати національний характер.

Книга містить спогади про Дахна його колег, друзів та рідних, які вважали його доброю, безкорисливою, інтелігентною та сердечною, щирою і простою людиною. Зокрема, режисер Давид Черкаський казав, що дар аніматора у Володимира Авксентійовича «був від Бога», адже він «ніде спеціально не вчився, а мультиплікація тоді була неораним полем...». Окрім того, Алла Підлужна збирила цитати з прижиттєвих інтерв'ю режисера, завдяки яким читачі мають змогу відчутти манеру спілкування, натуру майстра, осмислити його світогляд.

Підлужна Алла.
Код Володимира Дахна. –
К.: АВІАЗ, 2016. – 144 с.; іл.